

[15, с. 192]. Крім окремих дивізій сформованих на території РСФРР з більшовиків та їхніх симпатиків, що втекли з України в Росію від німецького наступу згідно статей Брестського миру, у другій хвилі агресії приймали участь добре озброєні дивізії російської Червоної армії: «робітничая дивізія Москви», дев'ять Радянська дивізія, друга Орловська бригада, та два панцерні потяги» [15, с. 56–57]. Таким чином, у другій хвилі російської агресії на Україну Москово були задіяні кадрові регулярні війська, що з огляду тогочасного міжнародного права являлося злочином, оскільки мали усі ознаки агресії проти суверенної держави.

Список використаних джерел

1. Антонов–Овсенко В. А. Записки о гражданской войне. – М., 1924. Высший военный редакционный совет. – Т.2.
2. Валентинов Н. НЭП и кризис партии после смерти Ленина. – М., 1991.
3. Винниченко В. Відродження нації. – Відень, 1920. – Т.2.
4. Громадянська війна на Україні (1918–1920 рр.) / Збірник документів та матеріалів. – К., 1967. – Кн.1. – Т.1.
5. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ ст. – К., 1993.
6. Дорошенко Д. Історія України 1917–1923 рр. – Ужгород, 1932.
7. Иоффе Я. Организация интервенции и блокады Советской Республики 1918–1920 гг. – М., 1930.
8. Ленин В. ПЗТ. – Т.36. – С.99; Т.38. – С.303; Т.41. – С.36.
9. Лихолат А. Розгром націоналістичної контрреволюції на Україні 1917–1922 рр. – К., 1955.
10. Мельник Л., Верстюк В., Демченко М. Історія України. – К., 1992. – Кн.2.
11. Очерки истории Киевской городской и областной партийных организаций. – К., 1981.
12. Рибалка І. Розгром буржуазно–націоналістичної директорії на Україні. – Харків, 1962.
13. Стахів М. Україна в добу Директорії УНР. – Скрантон, 1962. – Т.2.
14. Харьковщина в период гражданской войны и иностранной интервенции / Сборник документов. – Х., 1973.
15. Яворський М. Революція на Україні в її головніших етапах. – Харків, 1923.

References

1. Antonov–Ovsenko V. A. Zapiski o grazhdanskoj vojne. – M., 1924. Vysshij voennyj redakcionnyj sovet. – T.2.
2. Valentinov N. NEP i krizis partii posle smerti Lenina. – M., 1991.
3. Vynnychenko V. Vidrozhennja nacii'. – Viden', 1920. – T.2.
4. Gromadjans'ka vijnna na Ukraїni (1918–1920 rr.) / Zbirnyk dokumentiv ta materialiv. – K., 1967. – Kn.1. – T.1.
5. Gunchak T. Ukraїna: persha polovyna XX st. – K., 1993.
6. Doroshenko D. Istorija Ukraїny 1917–1923 rr. – Uzhgorod, 1932.
7. Ioffe Ja. Organizacija intervencii i blokady Sovetskoj Respubliki 1918–1920 gg. – M., 1930.
8. Lenin V. PZT. – T.36. – S.99; T.38. – S.303; T.41. – S.36.
9. Lyholat A. Rozgrom nacionalistychnoi' kontrevoljucii' na Ukraїni 1917–1922 rr. – K., 1955.
10. Mel'nyk L., Verstjuk V., Demchenko M. Istorija Ukraїny. – K., 1992. – Kn.2.
11. Oчерки istorii Kievskoj gorodskoj i oblastnoj partijnyh organizacij. – K., 1981.
12. Rybalka I. Rozgrom burzhuzazno–nacionalistychnoi' dyrektorii' na Ukraїni. – Harkiv, 1962.
13. Stahiv M. Ukraїna v dobi Dyrektorii' UNR. – Skrenton, 1962. – T.2.
14. Har'kovshhina v period grazhdanskoj vojny i inostrannojo intervencii / Sbornik dokumentov. – H., 1973.
15. Javors'kyj M. Revoljucija na Ukraїni v i'i' golovnishyh etapah. – Harkiv, 1923.

Vargatyuk S., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor (Ukraine, Kyiv), Liana.V@i.ua

The combated character of the second wave of the agriculture of soviet Russia against Ukraine at the limits of 1918–1919

The article analyzes the change in the tactics of the second wave of aggression of Soviet Russia towards Ukraine from the end of 1918 – early 1919.

The first wave of aggression of Soviet Russia against Ukraine from the end of 1917 – early 1918 left Ukraine in the memory of heavy impressions: a three-day shelling of heavy artillery by Kyiv, a terrible massacre by drunken Russian soldiers and sailors of the civilian population of the capital of Ukraine, the monks of the Kyiv–Pechersk Lavra, – did not give confidence to the Kremlin strategists about the success in planning the second wave of an offensive against Ukraine. Therefore, a new campaign of troops of the north-eastern neighbor to Ukraine was radically different from the first one.

The purpose of the study is to find out the specifics of the construction and development of a new strategy and tactics of the second wave of aggression of Soviet Russia in Ukraine.

The methods used when writing the article are: problem–chronological and historical–comparative, structural–system method, as well as the method of analysis and synthesis of facts and sources.

It should be noted that the second wave of aggression of Soviet Russia in Ukraine was managed and directly controlled by the head of the People's Commissars of Russia V. Lenin. The sad experience of the first offensive operation did not allow him to hand over the wheel of a Russian military machine to someone else's hands, as it happened with the inadequate left-wing Socialist Rev. Muravev on the verge of 1917–1918 years.

Keywords: aggression, disguised character, offensive, occupation.

* * *

УДК 94(477)+327.3

Малець О. О.,

кандидат історичних наук, доцент, кафедра суспільних дисциплін та фізичної культури, Мукачівський державний університет (Україна, Мукачево), malets.oleksandr66@gmail.com

Зовнішньополітична діяльність УСДРП у 20–х рр. ХХ ст.

Розглянута діяльність представників Української соціал–демократичної робітничої партії на міжнародній арені у 1920–х рр. Досліджено особливості формування політичної програми УСДРП та поєднання у ній національних та соціальних елементів. Особливу увагу приділено дослідженню місця, яке посідало національно–державницьке питання у міжнародній діяльності УСДРП. Проаналізовано взаємодію партії з міжнародними лівими рухами та об'єднаннями, що мала місце після закінчення Першої світової війни. Зроблено висновки про те, що на зовнішньополітичній арені більшість членів УСДРП відкидали радянський варіант соціалізму, натомість виходили із засад демократичного соціалізму, який був притаманним для європейського соціалістичного руху.

Ключові слова: соціалістичний рух, II Інтернаціонал, ідеологія, соціал–демократія.

У сучасних умовах державної політики декомунізації перед українськими дослідниками історичних подій початку ХХ ст. постає потреба в переосмисленні історичного минулого, у новому погляді на діяльність політичних рухів та партій, які робили практичні кроки у напрямі становлення незалежної Української держави. Адже через характерні особливості періоду, що були обумовлені подіями у Російській імперії на початку ХХ ст., першими партіями, які мали національні гасла, були партії соціал–демократичного та національно–демократичного спрямування. Однією з найвпливовіших партій в українському національному русі початку ХХ ст. була Українська соціал–демократична робітничая партія (далі – УСДРП). Саме ця політична сила відіграла одну із визначальних ролей у становленні Української держави на початку ХХ ст., а після поразки національно–визвольних змагань провідні діячі соціал–демократи перебуваючи в еміграції активно обстоювали право українців на власну державу. При цьому вони часто порушували національно–державницьке питання під час своєї діяльності в рамках в межах міжнародних соціалістичних об'єднань, зокрема II Інтернаціоналу

та Робітничого соціалістичного інтернаціоналу (РСІ, Робітничий соцітерн).

У вітчизняній історіографії станом на сьогоднішній день є велика кількість наукових досліджень, у яких порушені діяльності УСДРП. На особливу увагу заслуговують праці О. Висоцького [1; 2], В. Головаченка [4], В. Колесника [11], А. Голуба [5; 6]. Водночас, лише у деяких з них розкрито окремі аспекти міжнародної діяльності українських соціал-демократів з УСДРП, а тому, дана проблема потребує комплексного й ґрунтовного аналізу.

Метою пропонованої статті є комплексний аналіз міжнародної діяльності УСДРП, місце у ній національного питання, а також взаємодія партії з міжнародними лівими рухами та об'єднаннями, що мала місце у 1920-х рр. Це, на наш погляд, зможе краще оцінити діяльність українських політичних сил ХХ ст., зрозуміти логіку їхніх вчинків, а також може стати методологічним ключем для розуміння політичних проблем сучасності.

Завдяки знайомству з теоретичними напрацюваннями за здобутками, які існували у міжнародному соціалістичному русі станом на початок ХХ ст. політичні лідери РУП-УСДРП намагалися виокремити соціальну базу для своєї політичної сили. Від так, такі пошуки створили перед ними складну проблему, яка полягала у необхідності вибору між пролетаризованими верствами українського села з одного боку, а з другого – повністю переорієнтуватися на захист здебільшого зрусифікованого міського пролетаріату. Зауважимо, що у першому випадку такий вибір повністю б співпадав із національними прагненнями українських соціал-демократів, а в другому – повністю задовольняв соціально-політичні цілі соціал-демократів. Характерним для політичної програми УСДРП стало зосередження першочергової уваги на розв'язанні національного питання. Водночас, соціальні та політичні проблеми були відсунені на другий план [10, с. 296–298]. Для українських соціал-демократів класова солідарність здавалася незмірно вищою за національну [15, с. 391].

Численні дискусії навколо питання узгодження національних та соціальних елементів у партійній програмі на практиці не дали очікуваних результатів. З цим і були пов'язані низка партійних розколів, які молода політична сила пережила з 1900 р. до початку Першої світової війни у 1914 р. Зрештою перейняття політичною силою модерної партійної програми, яка поєднувала у собі здобутки міжнародного соціалістичного руху стало вагомим кроком у зближенні української соціал-демократії із соціал-демократією міжнародною. В основу діяльності трансформованої в 1905 р. з РУП в УСДРП партії лягла Ерфуртська програма німецьких соціал-демократів [8, с. 66]. Це також в певній мірі підтвердило, що українські соціал-демократи відмовилися від тактики «селянського соціалізму», запропонованого російськими більшовиками на чолі з В. Леніним, а вирішили використовувати ідеї соціалістичного розвитку Західної Європи. Провідними ідеями українських соціал-демократів стало поєднання свободи із соціальною справедливістю. Також серед членів партії, серед яких були відомі на той час громадські і культурні діячі: В. Винниченко, С. Петлюра, М. Вороний, І. Стешенко, В. Чеховський, А. Левицький та ін., існувало розуміння

того, що національна незалежність не може бути надійно захищеною, допоки населення не буде сприймати національні інтереси як свої власні.

Слід зауважити, що одним із суттєвих чинників, який впливав на розвиток соціалістичного руху стало особисте знайомство лідерів українських соціал-демократів з УСДРП із провідними діячами II Інтернаціоналу. Свідченням цього можна вважати участь представників від України у роботі конгресів цієї організації. На особливу увагу заслуговує і те, що під час роботи у конгресах II Інтернаціоналу у своїх звітах українські соціал-демократи об'єктивно оцінювали своє місце на політичній арені, звертали увагу на суперечливі моменти у взаєминах із соціал-демократами з Білорусі та Росії, які особливо виразно були показані під час революційних подій у Російській Імперії у 1905–1907 рр.

Лідери УСДРП починаючи з 1910 р. остаточно звернули свою увагу на особливості розвитку західноєвропейського варіанту соціалізму, почали активніше обстоювати необхідність впровадження української національної секції у діяльності II Інтернаціоналу. Починаючи з цього часу, зважаючи на особливості міжнародної ситуації та мілітаризації європейських держав, передусім Німеччини та Франції, українські соціал-демократи брали активну діяльність у антивоєнній боротьбі, яку проводили європейські соціал-демократи. Зокрема, яскравим свідченням цього стало оприлюднення українськими соціал-демократами Росії та Австрії на Базельському конгресі II Інтернаціоналу в 1912 р. спільної антивоєнної відозви, у якій було виголошено рішучий протест проти імовірного настання світової війни [3, с. 1–2]. Цікаво, що документ був взятий до відома делегатами конгресу, а його головні положення лягли в основу «Маніфесту Інтернаціоналу у справі війни». Зауважимо, що у самій відозві йшлося також і про те, що світова війна негативно відобразиться на долі українського народу. Попри це, несприятливі суспільно-політичні обставини та брак організаційної єдності стали на заваді входженню УСДРП до кола вагомих політичних учасників європейського соціал-демократичного руху, де їх з одного боку не сприймали як чітку окрему політичну одиницю, а з іншого розглядали здебільшого у ключі російської соціал-демократії. Самі ж російські соціал-демократи демонстрували опір навіть таким вимогам українських соціалістів, як вимога національно-територіальної автономії.

З початком світової війни соціал-демократи виявились фактично по окремі сторони барикад: одна частина УСДРП рішуче виступила з підтримкою Росії, інша – звертала свою увагу на Німеччину та Австро-Угорщину. Були і ті, хто вважав за необхідне опиратися лише на власні сили та опиратися на народну підтримку. На особливу увагу заслуговує постать Л. Юркевича (Рибалки), який згуртував навколо себе українських соціал-демократів, що вважали за необхідне проводити відновлення роботи міжнародного соціал-демократичного руху в умовах, коли II Інтернаціонал занепав, а його учасники, розділені політично та й зрештою, ідеологічно, опинилися у складах урядів ворогуючих держав. Саме Л. Юркевич активно обстоював тезу про класову місію українського робітництва та його провідну роль у процесі побудови національної держави. Він вважав, що українська

інтелігенція повинна була бути позбавленою монополії на національно-культурну діяльність. Натомість, їхнє місце повинні були посісти соціал-демократи, разом з тим сприяти формуванню та укріпленню національної свідомості серед українського пролетаріату [12, с. 41–63]. Слід зауважити, що особливу увагу було приділено необхідності урегулювання так званого «українського питання» на міжнародній арені. Розглядаючи його і полемізуючи на цей рахунок із російськими більшовиками Л. Юркевич був переконаний, що вони цілком незаслужено та передчасно висунули гасло надання права на самовизначення націям. Крім цього він критикував більшовиків за їхні неодноразові спроби показати українських соціал-демократів як запеклих порогів класової солідарності трудящих. Натомість він звертав увагу на діяльність соціал-демократів у Європі, які намагалися налагодити діяльність II Інтернаціоналу та усунути наявні суперечності. Така підтримка виявилася у загальному схваленні Л. Юркевичем разом із іншими українськими соціал-демократами рішень соціалістичних конференцій у Ціммервальді (1915 р.) та Кенталі (1916 р.), у яких було окреслено перспективи боротьби європейського соціалістичного загалу проти війни [16], та які стали великою «моральною опорою» у діяльності УСДРП на противагу усім антиукраїнським силам.

Дещо змінилась ситуація з перетворенням УСДРП з опозиційної на правлячу партію в українському суспільстві в умовах боротьби національно-патріотичних сил за встановлення самостійної України. Активно наполягаючи на праві українців на життя у свої власні державі, українські соціал-демократи з УСДРП проявили себе як безкомпромісні захисники ідеалів демократичного соціалізму, які намагалися демократичним шляхом вирішити ті насущні проблеми, які виникли перед молододою європейською державою. Разом з тим, негативним можна вважати те, що українські соціал-демократи не змогли вийти за межі західноєвропейських уявлень про соціалізм та надто повірили в ідею створення української автономії у складі Росії. Зрештою, згодом вони зрозуміли помилковість відмови від самостійного державотворення та захисту національної державності, однак на практиці це не було реалізовано. Попри це, саме завдяки діяльності соціал-демократів на міжнародній конференції у Люцерні у 1919 р. соціалістична спільнота визнала самостійність УНР та зажадала від учасників Паризької мирної конференції також визнати Українську народну республіку. Більше того, під час роботи по відновленню діяльності II Інтернаціоналу було позитивно врегульоване питання про входження УСДРП до його складу, як окремої національної секції. Зауважимо, що у самій УСДРП не було єдності. Тут мали місце внутрішньопартійні дебати навколо можливості примирення із радянською Росією. Як наслідок, в межах єдиної партії виділялися дві фракції – праву – «офіційну соціал-демократію» (зайняли безкомпромісну антибільшовицьку позицію) та ліву – «незалежну соціал-демократію» (виступали за перехід УНР на радянську форму народовладдя і проголошення України радянською республікою) [13, с. 11].

Після поразки Української революції соціал-демократи були вимушені покинути її терени та емігрувати. На початку 20-х рр. провідні члени УСДРП

в еміграції І. Мазепа, П. Феденко, О. Козловський, О. Бочковський, Б. Матюшенко та ін. заснували у Празі «Закордонну делегацію УСДРП» [7, с. 26–37]. Зважаючи на особливості функціонування міжнародного соціалістичного руху, який виявився розколотим у межах II Інтернаціоналу з осідком у Лондоні, так званім Віденським ½ Інтернаціоналом, а також Комуністичним інтернаціоналом, який створили російські більшовики, члени УСДРП зосередили свою діяльність у напрямку організаційного становлення та функціонування Робітничого соцінтерну. Нове об'єднання мало по-новому координувати дії політичних сил у своєму складі, що в кінцевому результаті мало виразитись у цілковитій єдності прихильників реформування світоустрою на засадах соціалістичного демократизму. Відтак, українські соціал-демократи в еміграції продовжували налагоджувати політичні контакти із європейськими соціалістами. Крім цього було налагоджено випуск часописів, зокрема: «Соціалістична думка», на сторінках яких регулярно публікувалися документи знаних теоретиків міжнародного соціал-демократичного руху.

Варто звернути увагу, що перебуваючи в еміграції окрім фінансових та організаційних труднощів, УСДРП зазнала чимало кризових явищ, які були пов'язані з тим, що частина політичного керівництва партії не відкидала можливості співпраці із ставлениками радянської Росії в УСРР. Хоча, слід віддати належне, більшість українських соціал-демократів відкинули запропоновану російськими більшовиками ультрареволюційну риторику про необхідність здійснення «світової революції» [14, с. 105–111]. Натомість вони європейських підтримали реформістів, які вирішили поєднати активну боротьбу за соціалізм з боротьбою за демократію.

Значно активізувалась міжнародна діяльність УСДРП після того, як у 1923 р. у Празі було утворено Закордонну делегацію партії до якої увійшли визнані лідери – І. Мазепа, П. Феденко та ін. Українські соціал-демократи також брали участь у масових міжнародних акціях солідарності із голодуючим населенням України, російськими есерами та ін.

Підтримка ідеї відновлення роботи єдиного міжнародного соціалістичного об'єднання стала причиною того, що українські соціал-демократи взяли активну участь у розробленні деяких нормативних актів, які використовувались під час установчого конгресу, що мав на меті об'єднати учасників II Інтернаціоналу та так званого II ½ Інтернаціоналу. У 1922 р. було розроблено проект резолюції, у якій підіймалося питання інтернаціональної боротьби. Варто зауважити, що як і прихильники соціал-демократичного руху у його демократичному, західноєвропейському «варіанті», члени УСДРП вважали за доцільне створення нового об'єднання без участі у ньому російських комуністів. Не забували вони також і про необхідність унормування національного питання, визначаючи його як одну із найважливіших передумов демократичного розвитку робітничого класу на сході Європи.

Під час роботи установчого конгресу РСІ, який відбувся у Гамбурзі у травні 1923 р., українські соціал-демократи рішуче виступили на захист українських національних інтересів. Серед учасників конгресу вони поширювали інформаційні буклети у яких йшлося про історію та ідеологічні основи партії. Крім того,

особлива увага була приділена політиці більшовиків, яку ті провадили у радянській Україні. Українські соціал–демократи з УСДРП наполягали на необхідності здійснення політичного тиску на більшовиків в СРСР для звільнення з–під окупації частини України. Однак, слід визнати, що пропозиції УСДРП не були почуті делегатами конгресу, оскільки питання про право на національне самовизначення було проігнороване. Вочевидь далася в знаки стабілізація міжнародної ситуації, яка відбувалася у європейських державах у 1920–х рр.

Разом із створенням Робітничого соціалістичного інтернаціоналу в середовищі українських соціал–демократів відбулося остаточне визначення своїх ідеологічних орієнтирів та рішуче відкидання більшовицького варіанту «світової революції». Було остаточно задекларовано відданість ідеям так званого демократичного соціалізму та цілям реформування так званого буржуазного суспільства. Це в свою чергу мало на меті застеретти світову спільноту від можливості створення та впровадження будь–якої форми тоталітарного суспільства.

Впродовж початкового етапу існування РСІ українські соціал–демократи УСДРП продовжувала протидіяти ідеології Комінтерну та відстоювати національні інтереси України. Поряд з цим політичній силі вдалося перегрупувати та сконсолідувати свої сили, стати повноцінним учасником міжнародного соціалістичного об'єднання. Використовуючи трибуну РСІ представники УСДРП протестували проти встановлення більшовицької диктатури на території України. Разом з цим вони засуджували політику, яку проводила польська влада на території Галичини та Волині. Ключовим у цей період у риториці українських соціал–демократів було також переконання у тому, що тривала окупація радянською Росією та Польщею територій України, які ще донедавна спільно добилися суверенітету, однак втратили його внаслідок окупації, і становило головну загрозу для стабільного розвитку Східної Європи.

Члени УСДРП взяли активну участь у підготовці та проведенні так званого Марсельського конгресу РСІ, що відбувся у 1925 р. Сам конгрес відбувався під гаслами необхідності зміцнення взаємодії та єдності світового робітництва. Особлива увага була приділена необхідності ліквідації джерел воєнної небезпеки, одним з яких на той час виступала повоєнна Німеччина. Українські соціал–демократи залучили підтримкою представників інших соціал–демократичних партій Східної Європи та зуміли добитися від конгресу в ухваленій резолюції, що стосувалася проблем Сходу, визнання права України, а також Грузії та Вірменії, на самовизначення. Від так, вищий орган Робітничого соціалістичного інтернацу виступив на підтримку українських соціал–демократів щодо політичного статусу України.

Варто зазначити, що міжнародна діяльність українських соціал–демократів з УСДРП не залишилась не поміченою на тій території України, яка станом на 1920–ті рр. перебувала під контролем більшовицької влади, а отже була також сферою впливу Комінтерну [9]. У сторону членів УСДРП лунали звинувачення у так званому «буржуазному переродженні», та навіть «пособництві фашизму». Причиною цього була активна

національна позиція українських соціал–демократів, яка ґрунтувалася на засадах демократичного соціалізму, а також осуд тактики та методів здійснення світової революції більшовиками в СРСР та поза його межами.

Українські соціал–демократи намагалися відігравати активну роль у діяльності Робітничого соціалістичного інтернацу. Це в свою чергу відбивалося і на численних партійних документах, а також статті офіційних видань соціал–демократів. Зокрема, на думку членів УСДРП, необхідно було обрати лише ті засоби та методи політичної діяльності, які б могли створювати реальні передумови для повноцінного становлення українців як нації. Лише за таких умов можна б було якісно вести боротьбу за відновлення української держави.

Українські соціал–демократи у своїй діяльності намагалися постійно підтримувати авторитет Робітничого соціалістичного інтернацу, як надійного міжнародного об'єднання, що представляє та відстоює інтереси світового робітництва. Так було і після проведення уже згаданого Марсельського конгресу РСІ, коли більшість європейських соціал–демократів об'єдналися навколо ідеї створення єдиного «антиімперіалістичного фронту», який мав об'єднати усі робітничі рухи та об'єднання, які сповідували ідеали соціального демократизму. Поза тим, фактично упродовж другої половини 1920–х рр. УСДРП переживала кризові явища, що були пов'язані з зміною політичної кон'юнктури та загальною кризою, яку переживав міжнародний соціалістичний рух. Вона була пов'язана з відсутністю адекватних засобів захисту інтересів робітництва в умовах наближення світової економічної кризи. Зрештою, поступово УСДРП втратила значну частину своїх однодумців. Партії дедалі важче ставало діяти в умовах еміграції та підтримувати політичні контакти із соціал–демократичними партіями Європи. Зрештою, це призвело до зменшення ролі УСДРП у діяльності міжнародного соціалістичного руху.

У роки активного поширення тоталітарних режимів у Європі (Італія та Німеччина), українські соціал–демократи звертали у вагу світового співтовариства до злочинних дій російських комуністів на території України. Слід зазначити, що відмінності в ідеології Комінтерну та Робітничого соціалістичного інтернацу стали на заваді створення повноцінного антифашистського фронту у Європі. Особлива увага була приділена колективізації та репресіям, що мали місце у першій половині 1930–х рр. На думку УСДРП така тактика влади СРСР мала на меті остаточно знищити будь–які спроби українців відновити власну національну державу. У цей період члени партії активно беруть участь у розвінчанні сфабрикованого російськими комуністами судового процесу над «Спілкою визволення України». Поряд з цим, діячі УСДРП, очевидно розуміючи непередбачуваність дій радянської влади застерігали інші імперіалістичні держави від втручання у внутрішні справи СРСР.

Українські соціал–демократи також активно порушували питання політики польської адміністрації на території Галичини та Волині. Так само як і з викриттям більшовицької тоталітарної машини, діячі УСДРП на сторінках європейських видань висвітлювали політику пацифікації, яку проводила польська влада щодо українців, здійснювали збір коштів. Відзначимо, що соціал–демократи намагалися проводити свою діяльність у відстоюванні прав

українців виключно демократичними методами. Вони також рішуче засуджували войовничі гасла, які використовували представники так званого українського «інтегрального націоналізму». Цілком очевидно, що станом на сьогоднішній день така тактика може здатися помилковою, однак на наш погляд, тут далися в знаки у певній мірі наївна надія українських соціал-демократів на свій зв'язок з Робітничим соціалістичним рухом та можливість впливу міжнародного соціалістичного руху на перебіг подій в СРСР. Звісно, на практиці це не відбулося, оскільки діяльність соціалістичних партій, що перебували поза складом Комінтерну, була розцінена як «буржуазна» та реакційна. Натомість ні Робітничий соціалістичний рух ні українські соціал-демократи не мали достатніх потуг та засобів для реального впливу на розвиток політичної ситуації в СРСР загалом та в Україні зокрема. Українські соціал-демократи в певній мірі опинилися поміж двох ворожих ідеологій – нацистської Німеччини та сталінської диктатури в СРСР. Обидві ідеології зазнали критики з боку УСДРП, а така зважена та позиція соціал-демократів істотно вирізняла їх з-поміж усіх українських політичних емігрантів.

Висновки: У своїй політичній діяльності українські соціал-демократи виходили із засад демократичного соціалізму, який був притаманним для європейського соціалістичного руху. Діячі УСДРП рішуче відкидали запропонований більшовиками варіант поширення світової революції насамперед через радикальність запропонованих методів. У той же час, самі українські соціал-демократи намагалися проводити національну політику виключно демократичними методами.

УСДРП вважала можливим реалізацію ключових засад демократичного соціалізму лише в окремій національній державі. Від так ключовим у діяльності соціал-демократів стала ідея формування самостійної незалежної Української держави. Українські соціал-демократи намагалися узгодити національні та соціальні чинники. Однак, відсутність надійної соціальної бази та досвіду взаємодії з іншими українськими національно патріотичними партіями негативно вплинуло на розвиток української соціал-демократії та не дозволило їй дійсно реалізувати на практиці свої політичні завдання та цілі.

Список використаних джерел

1. Висоцький О. До питання про міжнародні зв'язки українських соціал-демократів за доби Директорії / Висоцький О. // Політологічні читання. 1994. – №1. – С.121–126.
2. Висоцький О. Ю. Українські соціал-демократи та есери: досвід перемог і поразок / Висоцький О. Ю. – Київ: Основні цінності, 2004. – 272 с.
3. Відозва українських соціал-демократичних партій Росії та Австрії до надзвичайного XIII міжнародного соціалістичного Конгресу в Базель // Вперед (Львів). – 1913. – №1 – 25 січня. – С.1–2.
4. Головаченко В. І. Від «Самостійної України» до Союзу визволення України: нариси з історії української соціал-демократії початку XX ст. / Головаченко В. І. – Харків, 1996. – 190 с.
5. Голуб А. Міжнародна діяльність Української соціал-демократичної робітничої партії (1900–1938 рр.) / А. Голуб. дис... д-ра іст. наук. – Дніпропетровськ, 1999. – 435 с.
6. Голуб А. І. Європейські обрії української соціал-демократії (кінець XIX – перша половина XX ст.) / Голуб А. І. – Дніпропетровськ: ДДУ, 1998. – 155 с.
7. Гриценко А. П. Закордонна група української соціал-демократичної робітничої партії // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: Наук. думка, 2005. – Т.3: Е-Й. – 672 с.

8. Дорошенко В. Революційна українська партія (РУП). 1900–1905 рр.: Нарис з історії української соціал-демократичної партії / Дорошенко В. – Львів, Київ: Видання ЦК УСДРП, 1921.

9. Елизаров Н. В. Коммунистический интернационал и ВКП(б) / Н. В. Елизаров. – Москва, Ленинград: Государственное издательство, 1926. – 80 с.

10. Залевский К. Национальные партии в России. Украинские партии // Общественное движение в России в начале XX века / Под ред. Л. Мартова, П. Маслова и А. Потресова. – Санкт-Петербург, 1914. – Т.3. – Кн.5.

11. Колесник В. Шляхом національного відродження: Національне питання в програмах та діяльності українських партій Наддніпрянщини 1900–1907 / В. Ф. Колесник, О. О. Рафальський, О. П. Тимошенко. – К.: Стило, 1998. – 226 с.

12. Рибалка Л. Націоналізація життя і наша партія / Рибалка Л. // На теми дня. Збірка статей. – Львів, 1910. – С.41–63.

13. Солдатенко В. Ф. Володимир Винниченко – лідер УСДРП, лідер національно-державного відродження // Солдатенко В. Ф. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Філософія. Політологія. – 2003. – №43. – С.5–16.

14. Троцкий Л. Д. Из Манифеста I конгресса Коммунистического Интернационала к пролетариям всего мира // Коминтерн и идея мировой революции: сб. документов. – Москва, 1998. – С.105–113.

15. Україна і Росія в історичній ретроспективі: Нариси в 3-х томах / Відп. ред. В. А. Смолій: Т.1. Верстюк В. Ф., Горбачев В. М., Толочко О. П. Українські проекти в Російській імперії / Інститут історії України НАН України. – К.: Наукова думка, 2004. – 504 с.

16. Циммервальдская и Кинтальская конференции. Официальные документы. – Ленинград–Москва, «Книга». 1924. – 61 с.

References

1. Vysotskyi O. Do pyttannya pro mizhnarodni zviazky ukrainskykh sotsial-demokrativ za doby Dyrektorii / Vysotskyi O. // Politolohichni chytannia. 1994. – №1. – S.121–126.
2. Vysotskyi O. Y. Ukrainski sotsial-demokraty ta esery: dosvid peremoh i porazok / Vysotskyi O. Y. – Kyiv: Osnovni tsinnosti, 2004. – 272 s.
3. Vidozva ukrainskykh sotsial-demokratychnykh partii Rosii ta Avstrii do nadzvychajnoho XIII mizhnarodnoho sotsialistychnoho Konhresu v Bazeli // Vpered (Lviv). – 1913. – №1 – 25 sichnia. – S.1–2.
4. Holovachenko V. I. Vid «Samostiinoi Ukrainy» do Soiuzu vyzvolennia Ukrainy: narys z istorii ukrainskoi sotsial-demokratii pochatku XX st. / Holovachenko V. I. – Kharkiv, 1996. – 190 s.
5. Holub A. Mizhnarodna diialnist Ukrainkoi sotsial-demokratychnoi robitnychoi partii (1900–1938 rr.) / A. Holub. dys... d-ra ist. nauk. – Dnipropetrovsk, 1999. – 435 s.
6. Holub A. I. Yevropeiski obrii ukrainskoi sotsial-demokratii (kinets XX – persha polovyna XX st.) / Holub A. I. – Dnipropetrovsk: DDU, 1998. – 155 s.
7. Hrytsenko A. P. Zakordonna hrupa ukrainskoi sotsial-demokratychnoi robitnychoi partii // Entsyklopediia istorii Ukrainy: u 10 t. / redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in.; Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. – K.: Naukova dumka, 2005. – T.3: E–Y. – 672 s.
8. Doroshenko V. Revoliutsiina ukrainska partiia (RUP). 1900–1905 rr.: Narys z istorii ukrainskoi sotsial-demokratychnoi partii / Doroshenko V. – Lviv, Kyiv: Vydannia TsK USDRP, 1921.
9. Elizarov N. V. Kommunisticheskij internatsional i VKP(b) / N. V. Elizarov. – Moskva, Leningrad: Gosudarstvennoe izdatel'stvo, 1926. – 80 s.
10. Zalevskij K. Nacional'nye partii v Rossii. Ukrainskie partii // Obshhestvennoe dvizhenie v Rossii v nachale XX veka / Pod red. L. Martova, P. Maslova i A. Potresova. – Sankt–Peterburg, 1914. – T.3. – Kn.5.
11. Kolesnyk V. Shliakhom natsionalnoho vidrodzhennia: Natsionalne pyttannya v prohramakh ta diialnosti ukrainskykh partii Naddnyprianshchyny 1900–1907 / V. F. Kolesnyk, O. O. Rafalskyi, O. P. Tymoshenko. – K.: Stylos, 1998. – 226 s.
12. Rybalka L. Natsionalizatsiia zhyttia i nasha partiia / Rybalka L. // Na temy dnia. Zbirka statei. – Lviv, 1910. – S.41–63.
13. Soldatenko V. F. Volodymyr Vynnychenko – lider USDRP, lider natsionalno-derzhavnogo vidrodzhennia // Soldatenko V. F. // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka: Filosofiia. Politolohiia. – 2003. – №43. – S.5–16.

14. Trockij L. D. Iz Manifesta I kongressa Kommunisticheskogo Internacionala k proletarijam vsego mira // Komintern i ideja mirovoj revoljucii: sb. dokumentov. – Moskva, 1998. – S.105–113.

15. Ukraina i Rosiia v istorychnii retrospektyvi: Narysy v 3–kh tomakh / Vidp. red. V. A. Smolii: T.I. Verstiuk V. F., Horobets V. M., Tolochko O. P. Ukrainski proekty v Rosiiskii imperii / Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. – K.: Nauk. dumka, 2004. – 504 s.

16. Cimmerval'dskaja i Kintal'skaja konferencii. Oficial'nye dokumenty. – Leningrad–Moskva, «Kniga». 1924. – 61 s.

Malets O. O., Ph.D., Associate Professor The Department of Social Disciplines and Physical Culture, Mukachevo State University (Ukraine, Mukacheve), malets.oleksandr66@gmail.com

The foreign policy activity of the USLDP in the 20's of the XX century

In this general paper the activities of the representatives of the Ukrainian Social–Democratic Labor Party on the international scene in the 1920's are considered. The peculiarities of the formation of the USLDP political program and the combination of national and social elements in it are explored. Subject matter related to the study of the place that occupied the national–state issue in the international activities of the USLDP. The interaction of the party with the international left–wing movements and associations, which took place after the end of the First World War, was analyzed. It is concluded that in the foreign policy arena, most USLDP members rejected the Soviet version of socialism, but instead proceeded from the principles of democratic socialism, which was inherent in the European socialist movement.

Keywords: socialist movement, II International, ideology, social democracy.

* * *

УДК 94(477)«18/19»

Сіницький А. Ц.,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
суспільних наук, Житомирський національний
агроєкологічний університет (Україна, Житомир),
sinickiy18@gmail.com

Українська політична еліта та національна ідея (початок ХХ століття)

Охарактеризовано основні підходи до трактування поняття «еліта». Виявлено, що становлення української політичної еліти на сьогодні одна з найактуальніших проблем, так, як ідеологічні перетворення суспільства в Україні має генерувати верства, що поєднувала б у собі національні ідеї, духовність, інтелект, патріотизм та змогла бути взірцем для наступних поколінь. З'ясовано, що еліта завжди виступала активним учасником суспільних процесів, тому її формування, становлення та діяльність є актуальним об'єктом дослідження багатьох науковців із різних напрямків. Проаналізувавши термін «еліта» виявлено, що можна виокремити два концептуальні підходи до визначення даного поняття: ціннісний (ті, що здатні керувати) та функціональний (ті, кого обрали). У ході дослідження зроблено висновок, що на початку ХХ ст. Українська Народна Республіка зазнала поразки саме через те, що національна еліта – політична, економічна, військова, духовна – була занадто слабка і не зуміла опанувати суспільство соціально. Надалі в Україні протягом кількох декад більшовицького тоталітарного режиму, коли система влади перетворилася на ірраціональну, по суті, знеособлену, денациональну механізму, іде тотальне винищення українських, національно свідомих провідників: політиків, військових, адміністраторів, творчої інтелігенції, лікарів, учительства.

Ключові слова: еліта, політична еліта, національна ідея, ХХ століття, політологія.

Вагомою складовою ефективного розвитку будь-якої країни є наявність дієвої політичної еліти. Становлення української політичної еліти на сьогодні одна з найактуальніших проблем, так, як ідеологічні перетворення суспільства в Україні має генерувати верства, що поєднувала б у собі національні ідеї, духовність, інтелект, патріотизм та змогла бути взірцем для наступних поколінь. Державі потрібна

власне національно налаштована політична еліта, що є професійно відповідальною. Варто зазначити, що історія свідчить про те, що елітотворчі процеси є довготривалими. Для дослідження формування і зародження української політичної еліти і національної ідеї варто проаналізувати діяльність української політичної еліти та національної ідеї початку ХХ ст.

Еліта завжди виступала активним учасником суспільних процесів, тому її формування, становлення та діяльність є актуальним об'єктом дослідження багатьох науковців із різних напрямків – політології, соціології, елітології, мистецтва тощо. Не оминули це питання й увагою історики, котрі досліджують місце еліти у політико–соціальної та культурно–освітній сфері суспільства в певному хронологічному проміжку часу, серед яких: Ю. Авер'янов [1], Ф. Рудич [2], Д. Корбіков [3], М. Козловець [4], Л. Кочубей [5], О. Крюков [6], В. Липинський [7], Ф. Рудич, [8]. В. Ребало [9], С. Телешун [10], О. Траверс [11], В. Фадєєв [12], В. Парето [13] та інші.

Мета статті полягає у з'ясуванні формування та розвитку української політичної еліти та національної ідеї початку 20 століття.

Методи: аналізу та синтезу, порівняння і узагальнення, описовий і аналітичний.

Розвиток демократії в Україні, яка включає розбудову соціальної та правової держави та створення суспільно–громадянських структур, знаходиться у прямій залежності від процесів формування та функціонування політичної еліти. З огляду на те, що головним елементом у політичній системі України є держава, основними чинниками еволюції та зміцнення суспільного добробуту є ті представники політичної еліти, які працюють у владних структурах (тобто, представники правлячої еліти). Отже, для досягнення мети даного дослідження варто звернутися до основних понять категорії «політична еліта».

Дослідник Ю. Авер'янов зауважив, що попередниками сучасних теорій еліт були Платон, Карлейль, Ніцше. Як цілісна система поглядів ці теорії були сформульовані на початку ХХ ст. В. Парето, Г. Москою, Д. Лернером, І. Роту та ін. Кожен з дослідників трактував еліту по–своєму [1, с. 401–403]:

- люди, які є найпрофесійнішими у відповідних сферах їх діяльності (Парето);
- найбільш активні у політичному відношенні люди, які орієнтовані на владу, організована меншість суспільства, правлячий клас, який здійснює всі політичні функції, монополює владу (Моска);
- люди, які мають найвищі у суспільстві престиж, статус, багатство, інтелектуальні або моральні переваги над більшістю людей, найвищі почуття відповідальності (Ортега–і–Гассет);
- люди, які мають формальну владу в організаціях і інститутах, які визначають соціальне життя (Дай);
- «богонатхненні» особистості, які мають харизму (Фройнд, Вебер);
- меншість, яка здійснює найбільш важливі функції у суспільстві, має найбільший вплив (Келер);
- відносно невеликі групи, що складаються з осіб, які займають головні позиції у політичному, економічному, культурному, житті суспільства (відповідно – політична, економічна, культурна еліти);